

OPONENTSKÝ POSUDEK

Odpad v kruhu: výpovědní potenciál artefaktů z rondelu v Praze-Ruzyni

Diplomová práce

Autorka: Mgr. Tereza Blažková

Téma:

Diplomová práce se zabývá rekonstrukcí původní podoby kruhového příkopového areálu, tzv. rondelu, prozkoumaného během předstihových výzkumů v l. 2003 (výzkum M. Kostky, MMP) a 2006 (výzkum M. Kuchaříka, Labrys) v Praze-Ruzyni (Praha 6) a výpovědním potenciálem nálezů z výplní jeho konstrukčních prvků – hrotitých příkopů.

Z konstrukčních prvků rondelu o průměru max. 50 m, byly zachyceny celkem dva příkopy a tři vnitřní palisádové žlábků. Do centrálního prostoru rondelu vedly dva vstupy, SV a JZ (vnější příkop byl ještě přerušen v SSZ části). Rondel v Praze-Ruzyni byl prozkoumán v celé ploše. Z celé oblasti střední Evropy, kde byly rondely do dnešní doby dokumentovány, známe kolem pěti takto prozkoumaných objektů. Například v Těšeticích-Kyjovicích (ČR) nebo v lokalitách Kamegg (Dolní Rakousko) či Goseck (Sasko-Anhaltsko).

Prozkoumaná plocha s rondelem a množstvím různých typů sídlištních objektů z období neolitu, eneolitu, doby bronzové a mladší doby římské dosahovala po výzkumech v l. 2003, 2006, včetně poslední terénní akce v l. 2007-2010, cca 4 ha (820 zahloubených objektů). V povodí Litovického a Šáreckého potoka byla v minulosti zdokumentována celá řada nálezů z období neolitu.

Sledovaná lokalita tak nabízí otevření rozličných okruhů otázek, spojených s problematikou rondelů a mladoneolitických sídelních areálů. Autorka se logicky zaměřila na základní rozbor artefaktů a ekofaktů z příkopů rondelu a z výplní objektů zachycených v jeho prostoru.

Kladené otázky:

Práce je rozdělena do 9 kapitol. V prvních třech kapitolách jsou nastíněny vybrané otázky a metodika, jakými je chce autorka ve své práci řešit. Jedná se zkráceně o:

- 1) Odhalení prostorových vztahů mezi různými typy nálezů.
- 2) Odhalení způsobu zaplňování příkopů rondelu.
- 3) Zjištění původní podoby a funkce rondelu.
- 4) Sledování chronologického a prostorového vztahu rondelu a okolního sídliště kultury s vypíchanou keramikou (dále jen STK).

Jednotlivé konstrukční prvky rondelu byly zkoumány po tzv. úsecích, vrstva (obj. 25) překrývající příkopy rondelu v SZ části, byla zkoumána ve čtvercích. Pro odebrání výplní byla zvolena metodika odkryvu po tzv. mechanických vrstvách po 20 cm.

Už v úvodu narazila autorka na problém s dokumentací výzkumu a s evidencí nálezů. U velké části (zhruba dvou třetin) nálezů nebyly evidovány hloubky (!), takže u podstatné části nálezů musela rezignovat na prostorovou vertikální analýzu nálezů. Bohužel tím došlo k výraznému omezení možností prozkoumat lokální modely zaplňování příkopů a testovat některé otázky kladené v úvodu práce.

Kvalitativní a kvantitativní analýzy:

V kapitole 5 je velmi stručně shrnuta historie výzkumů lokality a popis místních přírodních podmínek. Dále následuje rozbor horizontální stratigrafie jednotlivých konstrukčních prvků rondelu a objektů v superpozici. Některé situace autorka rovnou interpretuje, ale bez doložení

svého tvrzení daty. Jak může například tvrdit, že obj. 794 je mladší než rondel? Nebo že 7 žlabovitých objektů sloužilo k zakotvení opory palisády či rovnou konstrukce valu? Nebo že obj. 45 představuje počátek hloubení dalšího příkopu? Nejsou to spíše doklady nepovedené výstavby? A není obj. 794 kultovním objektem v uzavřené ploše rondelu, jak někteří badatelé tyto situace interpretují? Není přece v superpozici s žádným konstrukčním prvkem rondelu! Bylo by nepochybně žádoucí formulovat v této části více interpretačních modelů a jednotlivá tvrzení lépe vyargumentovat.

Podkapitola o valech (5.2.4.; str. 20-21), je myslím v situaci, kdy neproběhla geochemická analýza vzorků výplní a neznáme ani hloubky nálezů, téměř zbytečná. Lze použít všechny staré modely tj. – materiál z výplní příkopů byl rozvlečen do okolí (nejoblíbenější); materiál byl navršen do valu na vnější či vnitřní straně příkopu; materiál byl zapojen do vnitřní konstrukce, nesené žlábkou. Poslední možnost uvedla do literatury V. Němejcová-Pavúková (1995) a je neustále kopírována v literatuře. Pokud se ale podíváme do uvedené monografie, vychází VNP z tehdejšího stavu výzkumu, kdy byla známa zhruba třetina z celkového počtu dnes známých rondelů. Další odkazovanou práci Broese a Bosqueta (2007) lze využít pouze pro rekonstrukci způsobu výkopu hrotitých příkopů a následného sledování jejich postupného zanášení. Otázky belgických kolegů ale vychází z nálezů starších než je STK a z jiných formálních typů ohrazení!! Je obtížné interpretovat jen na základě pozorování během terénního výzkumu mechanismy zaplňování zahloubených objektů (byť se o to spousta kolegů pokouší), zvláště v situaci, kdy došlo v dokumentaci ke zmatení přirozených i mechanických vrstev (str. 22). K výčtu využitých pramenů v diplomové práci se vrátím později.

Důležité pro pochopení průběhu výstavby rondelů je další konstatování autorky, že ramena vstupů vybíhají z vnitřního příkopu a byly později připojeny k vnějšímu příkopu. Opět to ale není v práci nijak spolehlivě doloženo dokumentací. Možná však nebyla autorce relevantní dokumentace k dispozici.

V kapitole 6 se od str. 23 autorka zabývá kvalitativní, kvantitativní, a pokud to bylo možné i prostorovou analýzou různých kategorií nálezů – keramiky, kamenné industrie, zvířecích kosterních pozůstatků a mazanice. Postupuje směrem od celkového tyochronologického vyhodnocení celého keramického souboru k dílčím analýzám zaměřeným na zkoumání těch vlastností střepů, jež by mohly něco vypovídat o tzv. formativních procesech v této části areálu.

Zde jen několik poznámek ke keramice:

- podle využívané metodiky zpracování keramiky (např. *Pavlu – Zápotocká 1983*) se oddělují tzv. technická zařízení (pupky, výčnělky, ucha) od plastické výzdoby – lišty, nehtovité vrypy, přesekávání výdutí a okrajů, atd.;
- tvar označený jako pohárovitý (tab. 51: 3), jež by měl náležet do tzv. jemného zboží, je spíše tzv. hrncovitý, který spadá do hrubé keramiky. Další pohárovitý tvar není na tab. 85: 2, ale spíše na 85: 1. Není rovněž jisté, zdali je nádoba na tab. 63: 1 pohárovitým tvarem na nožce, nebo miskovitým tvarem na nožce. Autorkou uváděný kotlovitý tvar v tab. 73: 1 může být spíše hrncovitý. Tzv. rohatý výčnělek uváděný v tab. 53: 2 tam není, stejně ani v tab. 147: 7;
- v miskovitých tvarech nejsou uváděny běžné misky s vyhnutým okrajem (možná tam nejsou?) a dále tvary, které autorka považuje za hluboké mísy (obr. 2: 3), jsou ve skutečnosti misky s lomenou výdutí a vyhnutým okrajem;
- autorka uvádí, že v určených tvarech převažují pohárovité nádoby (40 % na str. 27), ale později na str. 27 zmiňuje, že bylo zachyceno 10 % lomených výdutí. Právě ty indikují výskyt chronologicky mladších pohárků. Převaha pohárků by posunula datování souboru spíše do STK IVb;
- zajímalo by mě, jak autorka odlišuje plavenou hmotu nad neplavenou, která by měla se 60 % převyšovat. To je trochu v rozporu s tvrzením na str. 26, že převažuje jemná keramika (73 %) nad hrubou;
- K dataci celého souboru (kapitola 6.1.3. na str. 30) autorka uvádí, že se zde vyskytují znaky typické pro STK IVa, IVb i V. Jak je tedy možné že je obj. 794 s keramikou datovanou do STK III-IV mladší než rondel, což tvrdí na str. 23? Jak jsou datovány objekty v superpozici s rondelem – obj. 797, 5045?

Několik poznámek ke kamenné industrii:

- proč řadí autorka dvoudílné kamenné mlýny do broušené industrie (str. 30)?
- úštěpy společně s vývrtky náleží do odpadu po výrobě;
- na str. 33 rozděluje autorka mlýny na horní a spodní (24 kusů). Minimálně u mlýnů zobrazených na obr. 105: 1; 116: 1; 117: 1; 119: 1; 121: 1; 122: 2; 125: 1; 128: 1 se nejedná o spodní mlýny, ale o horní!! V případě kreseb je důležité zobrazovat příčné řezy, protože obrys příčného profilu je jedním z hlavních indikátorů funkčního zařazení. Opravou funkčního zařazení mlýnů by se poměr přiblížil běžným souborům z období STK.

Poznámka k archeozoologii:

- tvrzení na str. 34 o tom, že v Ruzyni jde o bohatší soubor, je zapotřebí doložit citací!

Zajímavá je kapitola o zpracování mazanice, což je v české archeologii spíše opomíjený pramen, který může přinést důležité informace o konstrukčních částech a konstrukčních technikách povrchových staveb.

Přes výše uvedené výtky si autorka v této části práce připravila solidní základ k dalším analýzám, zohledňujícím stav zachování nálezů a prostorové souvislosti.

Prostorové analýzy:

Autorka v kapitole 7 správně oddělila skupiny nálezů z vnitřního a vnějšího příkopu a ze vstupů, od ostatního materiálu. Vypočítala objem každého úseku a dále porovnávala nejen celkové množství nálezů, ale i jejich hustotu (kusy i hmotnost) na m³. Bohužel se nikde v práci nedozvíme výsledné hodnoty objemu, ani nejsou k dispozici datové tabulky s výsledky po přepočítání. Pro srovnávací analýzu autorka dále využila liniové grafy, ze kterých lze většinou dobře vyčíst sledované trendy. Tady bych podotknul, že nějaká chyba se zřejmě vloudila do grafu v tab. XXXVIII. Počty a hmotnost nelze tímto způsobem srovnávat. Hodnoty by musely být vyjádřeny relativní četností (%)!

Z výsledků horizontální prostorové analýzy nálezů vyplývá, že vnitřní příkop rondelu je po všech stránkách chudší na nálezy a ty jsou zde navíc rozmístěny rovnoměrněji. Nižší zastoupení všech typů nálezů, včetně zvířecích pozůstatků, je u vnitřního příkopu markantní. Co se týká vstupů, je JZ výrazněji bohatší.

Kamenná industrie nevykazuje žádný prostorový trend. Koncentrace zvířecích kosterních pozůstatků je nápadnější v S části rondelu a v ramenech JZ vstupu. Nálezy lebek v JZ vstupu jsou promíchány s dalšími anatomickými částmi. Taktéž zvířecí kosterní pozůstatky jsou rovnoměrněji zastoupeny ve vnitřním příkopu, ve vnějším příkopu jejich četnost kolísá.

Vertikální prostorová analýza mohla být provedena pouze u 15 úseků, zkoumaných v r. 2003. Výsledek prostorového rozmístění odpovídá dřívějším poznatkům. Kromě ramene SV vstupu se nálezy koncentrují ve středních a svrchních partiích výplní příkopů. Například mazanice se v této části ve vnějším příkopu téměř nevyskytuje. Podíl různě abradovaných střepů je zřejmě v různých hloubkových úrovních příkopů vyrovnaný.

V kapitole 8 se autorka věnuje kulturnímu souvrství (obj. 25), zkoumanému M. Kostkou v r. 2003 v SZ části rondelu. Toto souvrství překrývalo i konstrukční prvky rondelu. Podle výsledků analýz, s podobnou metodikou jako v případě příkopu (a s podobnými výhradami k určení keramických tvarů a funkčních typů mlýnů), se souvrství neliší od výplní příkopů rondelu v zastoupení kategorií nálezů. Bylo zde možné identifikovat i stejné chronologické znaky od STK IVa do STK V. Rozdíl byl konstatován pouze u velikosti střepů, kde je patrna větší fragmentárnost keramiky ze souvrství.

Závěr práce:

V závěru znovu autorka uvádí, že v SV části byl zřejmě doložen náznak výkopu dalšího, už třetího příkopu (obj. 45), i když v kapitole 5.2.2. na str. 19 tuto tezi zpochybňuje! Výhrady lze mít ke konstatování, že nejdříve byl vyhlouben vnitřní a posléze vnější příkop. V odstavci o možné existenci a umístění valu autorka vlastně připouští všechny starší modely. Nálezy z výplní příkopů zřejmě nesouvisí ani s dobou primární funkce rondelu, ani přímo s jeho funkcí či „vybavením“. O tom svědčí zejména výrazně abradovaná keramika, která se dochovala fragmentárně a nevykazuje žádný výrazný prostorový trend.

Soubor všech kategorií nálezů odpovídá, jak autorka správně uvádí v závěru práce, běžným sídlištním nálezům, zachyceným v sekundární pozici. K zaplnění partií příkopů, jež bylo možné prozkoumat, došlo podle výsledků analýz už v průběhu mladšího stupně STK. K ukončení primární funkce objektu tedy došlo, jak dokládá autorka práce v 8. kapitole, už v tomto období.

V předložené diplomové práci T. Blažkové lze vysoce ocenit snahu o komplexní zpracování různých kategorií nálezů z prostoru rondelu, nejen keramiky, což bylo původní ideou. Jde o materiálovou práci s početným nálezovým souborem, jehož zpracování a kvalitní obrazová dokumentace si vyžádaly několik let práce. Je rovněž důležité zdůraznit, že autorka práce nemohla ovlivnit metodiku terénních výzkumů, ani kvalitu terénní dokumentace. Zpracování velkoplošných předstihových výzkumů si, pokud k němu vůbec v dnešní době dojde, žádá tým specialistů a dlouhý časový horizont. Nezbytná byla tedy i spolupráce s některými specialisty, např. na osteologii, kamennou industrii, určení surovin.

Právě pečlivá příprava obrazových příloh, datových tabulek a velké množství různých analýz, byly zřejmě důvodem nedostatku času pro hlubší interpretace a širší závěrečné srovnání. V práci se občas objeví nějaký překlep (např. Krupy u MB jsou ve skutečnosti Krpy), občas je problém s citacemi. V některých případech práci škodí neobratná stavba vět. To jsou však záležitosti, které je možné v případě publikace opravit v korekturách. Závažnější je nereflektování novější literatury (např. *Kuča a kol. 2010*; *Melichar – Neubauer Hrsg. 2010*). Získané výsledky z Prahy-Ruzyně by bylo možné srovnat s lokalitami v Těšeticích-Kyjovicích či v Kamegg (*Doneus 2001*).

Autorka práce prokázala základní orientaci v tématu a dokázala úspěšně zpracovat a interpretovat poměrně rozsáhlý soubor nálezů. Práce přes výše uvedené výhrady splňuje požadavky a lze ji doporučit k obhajobě.

Použitá literatura:

- Broes, F. – Bosquet, D. 2007*: Fabrication d'outils de terrassier et creusement des fossés rubanés : de la théorie à la pratique. *Notae Praehistoricae* 27, 131-149.
- Doneus, M. 2001*: Die Keramik der mittelneolithischen Kreisgrabenanlage von Kamegg, Niederösterreich. Ein Beitrag zur Chronologie der Stufe MOG I der Lengyel-Kultur. *Mitt. Prähist. Komm.* 46, Wien.
- Kuča, M. – Kazdová, E. – Hladilová, Š. - Nývltová Fišáková, M. – Prokeš, L. 2010* : Těšetice-Kyjovice 7. Osídlení kultury s moravskou malovanou keramikou mezi příkopem a vnější palisádou rondelu. Brno – Masarykova univerzita.
- Melichar, P. – Neubauer, W. Hrsg. 2010*: Mittelneolithische Kreisgrabenanlagen in Niederösterreich. Geophysikalisch-archäologische Prospektion - ein interdisziplinäres Forschungsprojekt. *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission* Band 71. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Němejcová-Pavůvková, V. 1995*: Svodín, Band I. Zwei Kreisgrabenanlagen der Lengyel-Kultur. *Studia Archaeologica et Mediaevalia*. Bratislava.

V Praze 18. 6. 2013

Jaroslav Řídký
Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i.